

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди
Факультет іноземної філології
Факультет історії і права

СХОДОЗНАВСТВО. АКТУАЛЬНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

*Матеріали доповідей
IV Міжнародної науково-методичної конференції
24 березня 2023 р.
Частина II*

Харків – 2023

<i>Манзюк Є.О.</i> СТАНОВЛЕННЯ РЕЖИМУ БАБРАКА КАРМАЛЯ В ДЕМОКРАТИЧНІЙ РЕСПУБЛІЦІ АФГАНІСТАН.....	40
<i>Новікова-Леппа Є.В.</i> СТАНОВЛЕННЯ СЬОГУНАТУ КАМАКУРА.....	44
<i>Пилипчук Я.В.</i> РЕСПУБЛІКА ТИВА У СКЛАДІ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ.....	46
<i>Пугач В.В., Гишко Г.Б.</i> ВОЄННА ПОЛІТИКА МУСУЛЬМАНСЬКОГО ЄТТИШАРУ (1872–1878).....	50
<i>Сопельняк А.С.</i> Курди Вірменії.....	53
<i>Сухобокова О.О.</i> РАМ МОХАН РОЙ ТА ЗАРОДЖЕННЯ ІНДІЙСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО РУХУ ..	55
<i>Фалько С.А.</i> ВОЄННА МОДЕРНІЗАЦІЯ НА СХОДІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХVІІІ – НА ПОЧАТКУ ХІХ СТ.: СТАН ВИВЧЕННЯ НАУКОВОЇ ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	57
<i>Цицхвая В.М.</i> ПОЛІТИЧНИЙ КУРС ДЖАВАХАРЛАЛА НЕРУ (1950–1964): ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА «ІНДІЙСЬКОГО СОЦІАЛІЗМУ».....	60
<i>Ціватий В.Г.</i> АРАБСЬКА РЕСПУБЛІКА ЄГИПЕТ (АРЄ): ІНСТИТУЦІОНАЛЬНА ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНА МОДЕЛЬ ДИПЛОМАТІЇ (МІЖНАРОДНО-ПОЛІТИЧНИЙ І ТЕМПОРАЛЬНИЙ АСПЕКТИ).....	63
<i>Ямпольська Л.М., Abdulqader Ardalan Lateef</i> ЕТНІЧНИЙ КУРДИСТАН У ФОКУСІ БЛИЗЬКОСХІДНОЇ ПОЛІТИКИ ЗАЦІКАВЛЕНИХ ДЕРЖАВ: МІЖ ПЕРШИМ І ДРУГИМ ПОДІЛАМИ ..	65
 <u>ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА КРАЇН СХОДУ</u>	
<i>Беззубенко А.В.</i> РЕГІОН БЛИЗЬКОГО СХОДУ У СВІТЛІ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ КОНЦЕПЦІЙ АМЕРИКАНСЬКИХ ПРЕЗИДЕНТІВ (1950-ТІ – 1990-ТІ РР.)	71
<i>Бриленко В.О.</i> АХМАД ШАХ МАСУД: «ПАНДЖШЕРСЬКИЙ ЛЕВ» У БОРОТБІ З «ТАЛІБАНОМ».....	74

ЕКОНОМІКА І ПОЛІТИКА КРАЇН СХОДУ

РЕГІОН БЛИЗЬКОГО СХОДУ У СВІТЛІ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ КОНЦЕПЦІЙ АМЕРИКАНСЬКИХ ПРЕЗИДЕНТІВ (1950-ті – 1990-ті рр.)

Беззубенко Аліна Володимирівна, кандидат історичних наук, доцент кафедри всесвітньої історії

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Після Другої світової війни регіон Близького Сходу став одним із важливих для реалізації стратегічних інтересів Сполучених Штатів Америки. Підтвердженням цьому стали доктрини американських президентів. У 1957 р. з'явилася зовнішньополітична програма під назвою «доктрина Ейзенхауера». Президент Дуайт Ейзенхауер (1853 – 1969 рр.) оголосив її у січні 1957 р., а Конгрес США затвердив у березні цього ж року. Згідно з доктриною Сполучені Штати мали право надавати демократичним силам інших держав військову та/або економічну допомогу. Рішення адміністрації Ейзенхауера оприлюднити цю доктрину було частково мотивовано посиленням арабської ворожості до Заходу та зростанням радянського впливу в Єгипті та Сирії після Суецької кризи 1956 р. (The Eisenhower Doctrine, 1957).

Річард Ніксон вступив на посаду Президента США 20 січня 1969 р. Він мав чіткі погляди на цілі своєї адміністрації у зовнішніх справах. У своїх мемуарах президент Ніксон висловлює думку щодо зацікавленості Америки у Близькосхідному регіоні: «Очевидно, в інтересах Америки було зупинити радянське панування на арабському Близькому Сході. Для цього потрібно було б розширити відносини Америки з арабськими країнами. У перші кілька місяців свого правління я почав робити перші кроки в цьому напрямку» (RN's Middle East Grand Strategy). Стратегія Ніксона передбачала перехід до «м'якого» стримування через всебічну підтримку лояльних до Сполучених Штатів режимів, ще більше зближення з Ізраїлем та сприяння роботі американських нафтових компаній. Дана зовнішньополітична стратегія Р. Ніксона на Близькому Сході пройшла остаточні випробування у вересні 1970 р. (т. зв. конфлікт «Чорного вересня» в Йорданії) і у жовтні 1973 р. (чергова арабо-ізраїльська війна) (RN's Middle East Grand Strategy). Адміністрації Ніксона довелося вирішувати низку проблем, пов'язаних з наслідками арабо-ізраїльського конфлікту, а саме енергетичної кризи, спричиненої нафтовим ембарго ОАПЕК. Країни-експортери нафти відмовилися постачати енергетичну сировину країнам, які підтримали Ізраїль. Це стосувалося насамперед США та

країн-союзників у Західній Європі. Тим не менш варто наголосити на тому, що через шість років будуть підписані Кемп-Девідські угоди, що стали прикладом певного політичного компромісу, формально завершивши 30-річний період війни між Єгиптом та Ізраїлем. Однак, підписувалися вони вже за адміністрації Джиммі Картера (1977 – 1981 рр.).

З середини 1970-х рр. знову загострюється «холодна війна», що в доктринальному відношенні з боку Сполучених Штатів проявилось у прийнятті директиви № 18 – Національна стратегія США, підписаної 39-м президентом Джиммі Картером 23 січня 1980 р. Її особливістю став заклик «готуватися до малих війн» та сформулювати «сили швидкого розгортання» для дії у віддалених районах світу, зокрема на Близькому Сході та Перській затоці (PD/NSC 18: U.S. National Strategy). Основний зміст доктрини полягав у необхідності забезпечення безпеки й незалежності країн Близькосхідного регіону. Дана доктрина мала як економічний контекст, на кшталт проблеми поставок енергоресурсів після «нафтового шоку», так і політичний, спричинений посиленням присутності в регіоні Радянського Союзу.

У 1980-х – на початку 1990-х рр. у період правління президентів Р. Рейгана та Дж. Буша-ст. на зміну «доктрині Картера» в близькосхідній військово-політичній стратегії прийшла «доктрина Уайнбергера-Пауелла», сформульована у 1984 р. В її основі лежало твердження, що «Сполучені Штати не повинні застосовувати силу за межами держави, якщо конкретна участь чи сам випадок не є життєво важливим для нашого національного інтересу чи наших союзників», причому у своїх діях уряду США необхідно заручитися підтримкою з боку американського народу та Конгресу (Caspar, W. Weinberger).

Після 1991 р. найкращі можливості для реалізації політики «глобального лідерства» США вбачали передусім у Північній Америці, Західній Європі та Східній Азії. Близький Схід, хоча й був стратегічно та політично важливим, проте не розглядався як безпосередній потенціал для розширення глобального лідерства (Лакішик, Д.М., 2017, с. 24). Проте на початку ХХІ ст. у «Стратегіях національної безпеки» ретельно відстежується оцінка і Близькосхідного регіону.

На Близькому Сході основними питаннями адміністрації Білла Клінтона у 1990-х рр. були відносини з Іраком та Іраном, а також ізраїльсько-палестинський конфлікт. Зокрема, в «Стратегії національної безпеки участі та розширення» 1994 р. зазначено: «Сполучені Штати мають тривалі інтереси на Близькому Сході, особливо в досягненні всебічного прориву до миру на Близькому Сході, забезпеченні безпеки Ізраїлю та наших арабських друзів і підтримці вільного потоку нафти за прийнятними цінами. Наша стратегія ґрунтується на унікальних характеристиках регіону та наших життєво

важливих інтересах у ньому, оскільки ми працюємо над розширенням діапазону миру та стабільності, одночасно впроваджуючи стратегію подвійного стримування Іраку та Ірану, поки ці держави становлять загрозу для США, інтересів інших держав у регіоні та власних громадян» (A National Security Strategy of Engagement and Enlargement, 1994).

США переслідували мету змінити поведінку іранського уряду у кількох ключових сферах, включаючи зусилля Ірану отримати зброю масового знищення та ракети, його підтримку тероризму та груп, які виступали проти мирного процесу, спроби Ірану підірвати дружні уряди в регіоні та жахливе становище у сфері прав людини в країні. Підтверджувалися зобов'язання перед союзними режимами – Саудівською Аравією, Об'єднаними Арабськими Еміратами, Кувейтом.

Для порівняння в «Стратегії національної безпеки для нового століття» 1998 р. Сполучені Штати позиціонували себе як «архітектор та спонсор» мирного процесу в регіоні. Наголошувалося на тому, що США мають чіткий національний інтерес у тому, щоб процес демократизації поглибився та розширився, з метою максимально охопити сусідніх до Ізраїлю держав. Майбутній прогрес вимагатиме руху у таких взаємопов'язаних сферах, як продовження ізраїльсько-палестинської взаємодії, відновлення ізраїльсько-сирійських переговорів та початок ізраїльсько-ліванських переговорів з метою досягнення мирного процесу, нормалізація відносин між арабськими державами та Ізраїлем (A National Security Strategy for a New Century, 1999).

Отже, Сполучені Штати Америки у досліджуваній період діяли в Близькосхідному регіоні найбільш активно та цілеспрямовано, послідовно здійснюючи плани реалізації американських політичних, економічних чи військово-стратегічних цілей. Першочергова увага приділялася при цьому забезпеченню гарантованого доступу до енергетичних ресурсів близькосхідних країн. Саме цей курс призвів Сполучені Штати до політичного протистояння з Іраком та Іраном. Протягом 1990-х рр. Вашингтон за основну мету визначив стримування цих двох країн. На думку Білого Дому, Ісламська Республіка Іран продовжувала підтримувати міжнародний тероризм, прагнула до експорту ісламської революції, нарощувала свій військово-технічний потенціал, включаючи розвиток ядерної програми, перешкоджала врегулюванню палестино-ізраїльського конфлікту.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. The Eisenhower Doctrine (1957). *Milestones in the History of U.S. Foreign Relations*. URL: <https://history.state.gov/milestones/1953-1960/eisenhower-doctrine>
2. RN's Middle East Grand Strategy. URL: <https://www.nixonfoundation.org/2014/01/rns-middle-east-grand-strategy/>
3. PD/NSC 18: U.S. National Strategy. URL: <https://www.hsdl.org/?view&did=458946>

4. Caspar, W. Weinberger. The Uses of Military Power. URL: <http://www.pbs.org/wgbh/pages/frontline/shows/military/force/weinberger.html>
5. Лакішик, Д.М. (2017). Зовнішньополітичні акценти та пріоритети стратегії «задіяності та розширення» адміністрації Б. Клінтона. *Американська історія та політика*, 3, 21-29.
6. A National Security Strategy of Engagement and Enlargement (1994). The White House. July 1994, 32 p. URL: <https://nssarchive.us/wp-content/uploads/2020/04/1994.pdf>
7. A National Security Strategy for a New Century (1999). The White House. December 1999, 49 p. URL: <https://clintonwhitehouse4.archives.gov/media/pdf/nssr-1299.pdf>

АХМАД ШАХ МАСУД: «ПАНДЖШЕРСЬКИЙ ЛЕВ» У БОРОТЬБИ З «ТАЛІБАНОМ»

*Бриленко Владислав Олександрович, здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
I року навчання факультету історії і права*

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

Науковий керівник: к. і. н., доц. Л.М. Ямпольська

Афганська війна, що тривала понад чотири десятиліття, була одним із найскладніших і найтриваліших конфліктів сучасності. Серед багатьох політичних і військових лідерів, які вийшли з цього конфлікту, Ахмад Шах Масуд виділяється як легендарна постать. Як воєначальник і політичний стратег, Масуд відіграв вирішальну роль у протистоянні радянській окупації та приходу до влади талібів в Афганістані. Його спадщина продовжує формувати політичний ландшафт Афганістану і впливати на регіональну політику ще довго після його вбивства в 2001 році. Ахмад Шах Масуд (2 вересня 1953 р. – 9 вересня 2001 р.) був політичним діячем і військовим лідером з Афганістану. Він відіграв видатну роль як партизанський командир під час періоду опору радянській окупації з 1979 по 1989 роки. Пізніше, у 1990-х роках, він очолював урядовий військовий підрозділ і боровся проти опозиційних ополченців. Після приходу до влади «Талібану» Масуд став головним лідером опозиції і очолював боротьбу проти його режиму до свого вбивства у 2001 році.

Масуд, мусульманин-суніт таджицького походження, виріс у долині Панджшер на півночі Афганістану. У 1970-х роках він вступив на інженерний факультет Кабульського політехнічного університету і почав брати участь в антикомуністичних релігійних рухах, зосереджених навколо ісламістського лідера Бурхануддіна Раббані. Масуд брав участь у невдалому повстанні проти уряду Мохаммеда Дауд Хана, а згодом приєднався до партії Раббані «Джаміат-і Ісламі» (Беарак, 1999). Так про нього пише американський журналіст Б. Беарак: «Лев з Панджшеру – невеликий чоловік, особливо для того, кого вважають найбільшим партизаном Афганістану. З піднятим